

УДК 4(477)

УКРАЇНСЬКА МОВНА КАРТИНА СВІТУ: ІНТЕРПРЕТАЦІЙНІ МОДЕЛІ ІНТЕГРАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Наталія ОСАДЧА

науковий співробітник відділу української філології НДІУ

Анотація. У статті розглядаються погляди українських мовознавців, які займалися розробкою мовної картини світу загалом та мовної картини світу українців зокрема. Автором зроблено спробу систематизувати та конкретизувати поняття «українська мовна картина світу». Визначено та проаналізовано інтерпретаційні моделі інтегративного потенціалу української мовної картини світу та її функціональні особливості в контексті суспільної діяльності в державі.

Ключові слова: мовна картина світу, українська мовна картина світу, мова, інтерпретаційні моделі, інтегративний потенціал, функції української мови, класична, некласична та постнекласична традиції, мовна політика, герменевтика.

УКРАИНСКАЯ ЯЗЫКОВАЯ КАРТИНА МИРА: ИНТЕРПРЕТАЦИОННЫЕ МОДЕЛИ ИНТЕГРАТИВНОГО ПОТЕНЦИАЛА

Наталія ОСАДЧА

научний співробітник відділу української філології НДІУ

Анотація. В статті розглядаються погляди українських лінгвістів, які займалися розробкою мовної картини світу загалом та мовної картини світу українців зокрема. Автором зроблено спробу систематизувати та конкретизувати поняття «українська мовна картина світу». Визначено та проаналізовано інтерпретаційні моделі інтегративного потенціалу української мовної картини світу та її функціональні особливості в контексті суспільної діяльності в державі.

Ключевые слова: языковая картина мира, украинская языковая картина мира, язык, интерпретационные модели, интегративный потенциал, функции украинского языка, классическая, неклассическая и постнеклассическая традиции, языковая политика, герменевтика.

UKRAINIAN LINGUISTIC PICTURE OF THE WORLD: INTERPRETATION MODELS OF INTEGRATION POTENTIAL

Nataliia OSADCHA

research fellow of the Ukrainian Philology Department of RIUS

Annotation. The article examines the looks of the Ukrainian linguists engaged in the development of the linguistic picture of the world on the whole and that of Ukrainians in particular. The author makes an attempt to systematize and specify the concept "Ukrainian linguistic picture of the world", as well as its integration potential and functional features in the context of state public activity.

Key words: linguistic picture of the world, Ukrainian linguistic picture of the world, language, interpretation models, integration potential, Ukrainian language functions, classic, nonclassic and postnonclassic traditions, language and power, linguistic policy, hermeneutics.

© Осадча Н.

На сучасному етапі розвитку мовознавства дуже важливим є дослідження та обґрунтування понять «мовна картина світу» загалом та «українська мовна картина світу» зокрема, що безпосередньо пов'язана з інтерпретаційними моделями інтегративного потенціалу української мови. Це пояснюється тим, що у кожного народу є своя власна культура, традиції, звичаї, ментальність, національна ідея, які можливо зрозуміти чи сприйняти, в тому числі, через мову та завдяки її інтегративному потенціалу.

Поняття мовної картини світу пов'язано з ім'ям В. Гумбольдта та його ідеєю антропоцентричності мови. Пізніше, на основі вчення В. Гумбольдта, відомий німецький дослідник Л. Вайсгербер розробив теорію мовної картини світу.

Праці В. Гумбольдта та Л. Вайсгербера стали теоретичною основою і для відомої гіпотези лінгвістичної відносності Сепіра – Уорфа. Вчені висунули тезу, що мова відіграє визначальну роль у процесі пізнання, а люди бачать світ по-різному – крізь призму рідної мови.

Термін «картина світу» досить багатозначний. У філософській і спеціальній науковій літературі цей термін застосовується для позначення сукупності світоглядних знань про світ, котрі сформовано в процесі оцінювання суб'єктом результатів пізнання навколишнього середовища [4, с. 21]. Суб'єкт формує для себе картину світу, виходячи з власного відчуття, сприйняття, уявлення, форм мислення та самосвідомості. Поряд з терміном «картина світу» використовуються також терміни «бачення світу», «модель світу», «образ світу», що характеризують цілісність світогляду.

Структура картини світу за такого підходу задається через систему так

званих категорій культури, у яких використовується поняття «мовна картина світу» [24].

Мовна картина світу — це результат певного способу відбиття реальності у свідомості людини через призму мови та національних, історико-культурних особливостей її носіїв. Це сукупність уявлень про світ, що історично склалася у свідомості мовного колективу, цілісний образ світу, у формуванні якого беруть участь всі сторони психічної діяльності людини. Єдиного визначення терміна «мовна картина світу» не існує й до сьогодні.

Вивченням мовної картини світу окремого народу займаються такі науки, як етнолінгвістика, соціолінгвістика, психолінгвістика. Це є новий, оригінальний і перспективний напрям у розвитку мовознавства, що застосовує комплексний підхід до вивчення мови та її внутрішньої форми, поєднує в собі методи, властиві кільком наукам (лінгвістиці, фольклору, етнографії, психології) [16].

На сучасному етапі розробкою проблеми картини світу та її мовного вираження займалися такі українські дослідники: О. Селіванова, яка під поняттям мовної картини світу розуміє представлення предметів, явищ, фактів ситуацій дійсності, ціннісних орієнтирів, життєвих стратегій і сценаріїв поведінки в мовних знаках, категоріях, явищах мовлення [21, с. 365]; В. Телія характеризує мовну картину світу як немінучий для мисленнево-мовної діяльності продукт свідомості, який виникає в результаті взаємодії мислення, дійсності і мови як засобу вираження думок про світ в актах комунікації [23]; І. Голубовська вважає, що мовній картині світу притаманна «поступальна еволюційність розвитку,

при якій роль факторів мінливості належить не стільки новим знанням про світ, скільки соціальним умовам буття етносу, що постійно змінюються» [5, с. 32]; В. Маслова визначає мовну картину світу як сукупність знань про світ, відображених у лексиці, фразеології та граматиці [14, с. 49]; В. Василенко вважає, що мовна картина світу – це система понять, характерна для кожної мови, за допомогою якої носії мови сприймають (класифікують, інтерпретують) світ [2] та ін.

Національно-мовні картини світу являють собою діалектичну єдність етносів та мов. Мова кожного народу інтерпретує об'єктивний світ по-своєму. У запропонованій статті ми спробуємо розкрити та охарактеризувати інтерпретаційні моделі інтегративного потенціалу мовної картини світу українців.

Провідна роль у дослідженні української мовної картини світу належить О. Потебні. Мовознавець у своїй праці «Мова і народність» детально розглянув різні аспекти мовної картини світу, хоча й не використовував саме цей термін (вчений називав це «системами зображення»). Він наголошував на цінності кожної нації незалежно від ступеня її розвитку й кожної національної мови для розвитку людства в цілому: «Якби об'єднання людства за мовою і взагалі за народністю було можливим, воно було б згубним для загальнолюдської думки, як заміна багатьох почуттів одним, хоча б це одне було б не дотиком, а зором. Для існування людини потрібні інші люди; для народності – інші народності» [19, с. 229]. Мова, згідно з філософською концепцією О. Потебні, – це не тільки «засіб витворення думки, а також перехід до мовного і позасвідомого досвіду в артикульовано-збагненне Слово, тобто

у модус мислення, завжди визначає свідомість як національну. Для нього було очевидним, що чуття і свідомість народної єдності є не тільки результатом спілкування думки, воно можливе при єдності мови й наявності національної ідеї. Таким чином, ця ідея часто є певним змістом нашої думки, частково загальним духовним настроєм особистості, гуртка, певної спільності, інколи – у виняткові й критичні моменти народного життя – значної частини культури» [3, с. 96].

Слушним, на наш погляд, є зауваження В. Русанівського, який, говорячи про мовну картину світу українців, зазначає, що точність відображення мови у картині світу залежить від упорядкованості першої [20, с. 6]. Доповнюючи цю думку, С. Гураль вважає національно-мовну картину світу «первинною щодо мовної, повнішою і глибшою. Однак саме мова реалізує, онтологізує національну культурну картину світу, зберігає її і передає з покоління у покоління. Мова фіксує далеко не все, що є в національному баченні світу, але спроможна описати її» [8, с. 18].

І. Нікітіна у своєму дослідженні «Українська національно-мовна картина світу: діахронічний аспект» робить висновок, що українська національно-мовна картина світу зберегла набуті загальні значення, через які кожен українець витлумачує досвід народу України й організовує свою поведінку. Вона відтворена в лексичному фонді, успадкованому з праслов'янського етапу розвитку, і розвинута за рахунок неслов'янських впливів [18].

Проаналізувавши літературу з висвітлення цього питання, можемо зробити висновок про те, що ніхто з

розглянутих нами дослідників не ставив собі за мету дати визначення поняття «українська мовна картина світу». Ми спробуємо систематизувати і конкретизувати, що маємо на увазі, говорячи про мовну картину світу українців.

Поняття «українська мовна картина світу» – одне із складових мовної картини світу, що, в свою чергу, входить до структури картини світу загалом. необхідно простежити цей взаємозв'язок. Картина світу формує типи відношення людини до світу, інших людей, визначає норми поведінки людини у світі та її ставлення до життя. Що стосується відображення картини світу в мові, то тут варто розрізнити два види впливу людини на мову – вплив психофізіологічних особливостей людини на властивості мови і вплив на мову різних картин світу – релігійно-міфологічної, філософської, наукової, художньої.

Мова безпосередньо бере участь у двох процесах, пов'язаних з картиною світу. По-перше, в ній формується мовна картина світу, що є одним із найбільш глибоких шарів картини світу в людини. По-друге, мова виражає і експлікує інші картини світу людини, які за посередництвом спеціальної лексики входять у мову, привносячи в неї риси людини. Кожна з картин світу, що як відображуваний фрагмент світу представляє мову як особливий феномен, задає своє бачення мови і по-своєму визначає принцип дії мови.

У свою чергу поняття «українська мовна картина світу» включає в себе феномен мови як складову її частину, представляє собою діалектичну єдність українського етносу та мови. Як і інші мовні картини світу, вона мінлива в часі, тобто в кожний наступний історичний

етап свого розвитку вона вдосконалюється та збагачується. Українська мовна картина світу передається наступним поколінням через особливий світогляд українців та є їх загальнокультурним надбанням, що втілюється в традиціях, звичаях та ін.

У лінгвістичній науці, на думку Т. Біленко [1, с. 18], найбільш характерним для дослідження будь-якої проблеми мови є зіставлення класичної (XVII–XIX ст.), некласичної (до 80-х років XX ст.) та постнекласичної (кінця XX – поч. XXI ст.) традицій всього культурно-лінгвістичного простору.

Характеризуючи українську мовну картину світу, мовознавці відзначають її особливе значення та функції. Мова забезпечує потреби суспільства у спілкуванні та пізнанні. На виконання цього завдання і спрямовані функції, які вона виконує. Отже, зосередимо свою увагу у набуванні на цих етапах функцій мовою.

Діяльність мови забезпечується наявністю в ній двох діалектично пов'язаних між собою сторін: матеріальної структури та суспільного функціонування. Відповідно до цього і розвиток мови не являє собою єдиного процесу, який би був односпрямований, а йде двома досить самостійними лініями: структурною і функціональною.

Структурна лінія пов'язана з асортиментом, або набором матеріальних засобів, мови, їх взаємообумовленням та взаємодією. Функціональний бік мови пов'язаний з тією роллю, яку вона відіграє в житті суспільства, та з різними змінами в характері і межах функціонування мови. Зв'язки між структурною та функціональною сторонами мови мають цілий ряд характерних особливостей, які, на жаль, не завжди належним чином

враховуються спеціалістами. Отже, робимо висновок, що структурна і функціональна лінії в характеристиці феномену мови тісно взаємопов'язані між собою.

Функції мови являють собою прояв її сутності, призначення та дії в суспільстві, її природи, тобто вони виступають її характеристиками, без яких мова не може бути сама собою. Основними функціями української мови мовознавці вважають комунікативну, когнітивну, мислеоформлювальну, репрезентативну, емоційну, експресивну та імпресивну, демонстративну [15].

Комунікативна функція покликана для спілкування людей у суспільстві; когнітивна функція є засобом пізнання світу; мислеоформлювальна функція – мова разом із мисленням забезпечують реалізацію процесів спілкування та формулювання думки; репрезентативна функція мови виявляється в процесі передачі людьми певної інформації; емоційна функція виявляється у вираженні ставлення мовця до змісту його повідомлення; експресивна функція мови передбачає уявлення у висловлюванні самого мовця; імпресивна функція полягає в тому, що мова впливає на слухача; демонстративна функція – вираження за допомогою мови своєї етнічної, національної належності.

В. Гонський переконаний, що у гносеологічній, експресивній, мислетворчій, номінативній, ідентифікаційній, естетичній функціях мови, власне, і втілені найважливіші психоемоційні, когнітивні механізми розвитку людини та нації [6].

Варто зазначити, що більшість дослідників єдині в тому, що всі ці функції мови може виконувати, якщо вона спільна для всіх членів суспільства.

Руйнування ж мовного організму рівнозначне позбавленню народу його спадщини, традицій, культури та його майбутнього. Це призводить до функціональної обмеженості як нації, так і держави, зокрема, порушує закон єдності, без якого ці інституції не можуть існувати [25].

Недостатньо висвітленими, на нашу думку, залишаються питання функціональних можливостей української мови в процесі формування нації та держави, зокрема реалізації її інтегративного потенціалу.

У науковій літературі зустрічаємо різні інтерпретаційні моделі розкриття інтегративного потенціалу української мови. Слово «інтегративний» є похідним від слова «інтеграція» і має таке тлумачення: об'єднання в ціле будь-яких окремих частин; об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи; наявність упорядкованих відносин між індивідами, групами, організаціями, державами [10].

Некласична (модерна) традиція обґрунтовує інтегративний потенціал української мови як засобу соціального позиціонування. Основоположником некласичного етапу тлумачення феномену мови вважають В. Гумбольдта, який у своєму трактаті з мовознавства визначає мову як своєрідний інструмент, знаряддя, за допомогою якого людина, так би мовити, створює чи породжує думку. «У кожний момент і в будь-який період свого розвитку мова пропонує себе людині – на відміну від усього вже пізнаного і продуманого нею – як невичерпну скарбницю, в якій дух завжди може відкрити незнане...» [7, с. 82]. Саме мова, якій, на його думку, притаманний «національний дух», зумовлює належність

людини до національної культури, детермінує її світосприймання та самоусвідомлення.

Найбільш інтенсивно лінгвофілософська проблематика вивчається у ХХ ст. у філософській герменевтиці, у двох її варіантах – «онтологічній герменевтиці» (М. Гайдеггер), що акцентує увагу на співвідношенні мови й буття, що становить збагнення буття як розкриття його маніфестації в мові, і «лінгвістичній герменевтиці», або герменевтиці тексту (Г. Гадамер, П. Рікер), що акцентує увагу на взаємозв'язку мови й мислення в їхньому відношенні до буття.

Нового значення у філософському доведенні набувають лінгвістичні дані, мова як репрезентативна форма людської свідомості, пізнання, інтелектуального конструювання світу. Теоретичні засади й аргументація сучасної герменевтики спираються на філологію як базисну науку про слово. В. Гумбольдт проблему розуміння – центральну для герменевтики – розглядав у контексті окреслення основних функцій мови, а саму мову – як орган внутрішнього буття людини і одночасно – посередника між мислячими суб'єктами.

Провідною для герменевтики є ідея В. Гумбольдта про те, що мова є системою, яка внутрішньо містить у своїй лексиці і в способах вираження думок світобачення народу. Тому найповніші уявлення про будову світу людина отримує з мови, оминаючи безпосередній практичний досвід. На його думку, кожен індивід розуміє одне й те ж слово по-своєму. І навіть якщо розбіжності тут можуть бути незначними. А тому будь-яке розуміння завжди є разом з тим і нерозумінням, а будь-яка згода в думках та почуттях – разом з тим є й

розходженням у них [7, с. 84]. Тобто він торкався ролі герменевтичних процедур лише як допоміжного засобу порозуміння між людьми для встановлення значення того чи іншого слова.

Ф. Шлейєрмахер вперше поставив за мету відшукати єдність герменевтики і вважав, що вона не повинна залежати від способу передачі думки – письмово чи усно, чужою чи рідною мовою. Але Г. Гадамер пішов далі свого попередника і розглядав проблему розуміння не лише крізь призму дослідження текстів, але й показав її актуальність для порозуміння між народами, націями тощо, оскільки для нього розуміння є мовною і мовленнєвою проблемою. Герменевтика, на його думку, здійснює рефлексію як щодо повсякденної мови, так і мови науки [9, с. 106–107].

Світ і мова в герменевтиці безпосередньо пов'язані, оскільки завдяки мові будується світ, і немає такої мови, яка б не виражала світ.

Представники герменевтики розглядали мову як спосіб існування людини, вважаючи, що люди живуть словами й у словах, особливу увагу звертали на спонукальну й оціночну функції мови.

Герменевтика визнала єдиноступним і цінним світ людського спілкування.

Отже, можна констатувати, що якщо стосовно класичної традиції трактування мови філософське осмислення мовних феноменів здійснювалось у контексті загальногносеологічних філософських моделей, то в рамках неklasичної традиції мова конституюється як самостійна сфера філософської проблематики.

Постнеklasична традиція відображає інтегративний потенціал мови як засобу конструювання соціальної дійсності, що дає можливість переосмислити

всю культурну реальність, визначає та характеризує соціальні та державні функції української мови, ознаки її інтеграційних можливостей.

Одним із засновників сучасної версії філософії постнекласики є німецький філософ К.-О. Апель. Суттєву увагу він приділяв аналізу різних лінгвістичних та філософських концепцій мови, які перетворили її в самостійний об'єкт дослідження. Цей аналіз був спрямований як на прояснення ролі мови в новій постановці традиційних проблем філософських дисциплін (теорії пізнання, онтології), так і на визначення її значення для методології окремих наук.

Характеризуючи функції української мови та ознаки її інтеграційних можливостей, представники постнекласики А. Швейцер, Л. Нікольський у своїй книзі «Введение в социолінгвістику» виокремлюють такі соціальні функції, які виконує мова в суспільстві: консолідуючу, роз'єднуючу та інтеграційну. На думку дослідників, різниця між консолідуючою та інтеграційною функціями полягає в тому, що перша реалізується у стихійному процесі злиття етнічних спільнот та сприяє становленню інших етнічних одиниць, але більш масивних. Натомість інша функція, виникаючи та посилюючись у результаті свідомих дій суспільства чи держави, які спрямовані на поширення мови, необхідної для міжнаціонального спілкування, інтенсифікує формування національно-політичних громад. Ці дві функції не є антиподами в тому сенсі, що друга не припиняє дію першої [26].

З огляду на це, на думку Н. Чередник, характерними ознаками інтеграційних можливостей української мови є:

— формування єдності, пов'язаної

з посиленням процесів національно-культурної ідентифікації;

— підвищення імунітету щодо зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих впливів;

— ціннісно-нормативна погодженість мовної поведінки в критичних ситуаціях;

— регулювання та проектування культурних та етнолінгвістичних процесів та їх підтримка;

— міжнаціональне спілкування – забезпечує комунікативний канал між усіма громадянами держави задля єдиного соціокультурного простору;

— національне об'єднання – забезпечує проживання на території держави представників різних національностей, створює середовище єдиного культурного простору, зміцнює суверенітет держави;

— єдиний мовний еквівалент – сприяє активній співпраці з громадянами, чий інтерес реалізується у виконанні функцій держави; уніфікує масову інформацію з метою уникнення непорозумінь між виробниками та споживачами; контролює та регулює внутрішній обіг інформації шляхом дублювання інформації єдиною мовою, зрозумілою державному апарату та всім громадянам, тобто державною;

— державний кордон в інформаційному просторі – сприяє створенню в сучасному світі єдиної глобальної комунікаційної системи за участю держави, міжнародних інформаційних агенцій, транснаціональних меншинних корпорацій, неурядових правозахисних організацій тощо; установленню контролю щодо лімітування кордонів і позначенню власної території в глобалізованому середовищі;

— регулятивність – регулює модус толерантності як виразник суб'єктивного ставлення мовця до повідомлюваного іншим комунікантом (співрозмовником чи особою, яка не бере безпосередньої участі в спілкуванні) [25].

Результатом процесу мовної інтеграції має стати спільний для країни комунікативний простір.

З часом межі функціональних можливостей мови розширюються й набувають нового контекстуального значення. Так, В. Куць, досліджуючи функції мови як засобу здійснення спадкоємних зв'язків між минулими, теперішніми і майбутніми поколіннями народу, вважає, що саме завдяки цим властивостям мова може виконувати й виконує такі важливі ідентифікаційні та державні функції:

— престижна – усвідомлення значущості мови, гордості за неї. Має два аспекти: соціальний та індивідуальний. Соціальний характерний для невеликих національних і мовних спільнот, які досягли стандартизації мови з запізненням і тому відчують потребу довести собі й іншим, що їхня мова не менш розвинена, ніж інші мови. Індивідуальний аспект престижності мови і полягає у тому, що представник мовного колективу не тільки сам свідомо прагне до культивованого варіанта національної мови, але й уміє оцінити його використання іншими;

— партиципальна – здатність мови забезпечувати участь у світовому культурному, науковому, виробничому, торговельному, політичному процесах;

— вирівнювальна – завдяки мові певна інформація та знання стають набутком широкого кола людей, унаслідок чого зростає культурний та інтелектуальний рівень усього суспільства;

— акумулятивна – мова дає змогу нагромаджувати й узагальнювати життєвий досвід, набутий народом як у цей час на всій його території, так і протягом усього попереднього історичного існування, і таким чином створює умови для його поступового розвитку;

— суспільно-виховна – через мову утверджуються певні моральні цінності в суспільстві, виробляються поняття про позитивні й негативні якості, формується громадська думка [11, с. 8 – 9];

— регулятивна (волюнтативна) – це різного роду спонукання – прохання, наказ, застереження, заборона, порада, переконання тощо – не завжди оформлюються формально, виражаючись за допомогою «власних» мовних засобів.

На окрему увагу заслуговує консолідаційна функція, яку українська мова виконує у процесі етнічної консолідації, коли декілька етнолінгвістичних спільнот є складниками творення міцнішого об'єднання і коли мова тієї з них, яка виконує роль центру етнічної консолідації, засвоюється іншими. Обов'язковою умовою розповсюдження мови консолідаційної етнічної одиниці є наявність у спільноти зростальної економічної основи, створення якої визначають такі чинники, як розширення товарного обміну й зміцнення ринку, становлення нової структури в розподілі праці, що має надетнічний характер. Отже, мова є здатною виконувати консолідаційну функцію тільки на конкретному етапі розвитку зростання спільноти і під час розгляду в генетичному плані є похідною та другорядною щодо інших соціальних чинників.

Говорячи про інтеграційну функцію, слід мати на увазі, що її може виконувати лише мова, яка фактично стала

засобом міжнаціонального спілкування. Серед інших мов А. Швейцер та Л. Нікольський такою мовою вважають українську [26].

Слід зазначити, що сучасна соціальна практика в багатьох країнах характеризується перетворенням інтегративної функції мови на роз'єднувальну, коли держава намагається штучно, недемократичними методами ввести певну мову як мову міжнаціонального спілкування.

Головними проблемами для постнекласики є проблема мови і влади. Аналізуючи мовну політику України, зауважимо, що вона має бути побудована на основі програми стратегічного розвитку держави і враховувати те, яке майбутнє планує держава. Зазначені положення викладаються в конституціях держав та концепції національної безпеки. І саме тому мовна політика формує та підтримує мовну ідентичність і дає можливість уникнути можливих конфліктів на мовному ґрунті.

Мовну політику в Україні визначає сукупність ідеологічних постулатів та практичних дій, спрямованих на регулювання мовних відносин у країні або на розвиток мови в певному напрямі [12, с. 532]. Крім того, вона виступає як сукупність заходів, які застосовуються суспільством, партією, суспільним угрупованням для зміни чи збереження вже існуючого функціонального розподілу мов чи мовних підсистем, для введення нових чи збереження старих мовних норм.

Найдискутованішою темою першого парламентського дня роботи Верховної Ради стала мова. Справа у тому, що 5 вересня 2017 р. було прийнято новий Закон «Про освіту», але прогнозований

спротив викликала саме мовна стаття. Це означає, що, по-перше, на мовне питання, нарешті, звернули увагу, по-друге, що через п'ять років після нелегітимного ухвалення закону «Про засади державної мовної політики», т.зв. закону «Ківалова-Колесніченка», у парламенті ще є ті, які вигадують різні аргументи, щоб мовний статус-кво не рухати [13].

Документ передбачає суттєве збільшення викладання предметів українською мовою для національних меншин. За словами Міністра освіти та науки Лілії Гриневич – базова мова, відповідно до закону, українська, а «мова національних меншин тільки в межах необхідних для виконання професійних обов'язків в умовах меншин».

«Зараз найгірша проблема в школах нацменшин така: вони вивчають всі предмети мовою національних меншин і кілька годин українську мову. В результаті діти..., закінчуючи школу, взагалі не знають українську мову. А має бути навпаки: більшість предметів мають викладатися українською мовою». Мовна стаття цього закону має на меті розширити використання української мови, зобов'язує навіть при здобутті професійно-технічної та вищої освіти нацменшини додатково вивчати українську мову, якщо вони її не знають [22].

Отже, державний статус української мови є вагомим чинником у консолідації українського суспільства, ідентифікації громадян як єдиного українського народу, а також важливим чинником суверенітету і безпеки держави. Утвердження української мови як державної є складовою контексту державної інституціалізації, формування державно-управлінського механізму забезпечення мовної політики [17, с. 170].

Проаналізувавши інтерпретаційні моделі інтегративного потенціалу української мовної картини світу та її функціональні можливості, можемо зробити такі висновки:

— зроблено спробу сформулювати і конкретизувати поняття «українська мовна картина світу»;

— дослідженню української мовної картини світу присвячено чимало публікацій сучасних українських дослідників, але ці дослідження мають відносно загальний характер, у яких не встановлено та не проаналізовано інтерпретаційні моделі її інтегративного потенціалу;

— держава має постійно дбати про баланс інтересів між різномовними групами регіонів. А для цього потрібна виважена мовна політика, спрямована на розширення сфери функціонування державної мови, яка має виступати засобом інтеграції, створення законодавчого органу, який би слідкував за виконанням діючого мовного законодавства та мірою його реалізації в суспільстві, єдиної стратегії щодо виходу з мовної кризи, яка склалася на сьогодні в українському суспільстві.

Українська мовна картина світу включає в себе феномен мови як складову її частину та представляє собою діалектичну єдність українського етносу та мови. Вона є своєрідним підсумком розвитку мови. Кожен українець розуміє досвід свого народу і відповідно організовує власну поведінку через набуті українською мовною картиною загальні значення.

Зберігаючи свою основу, українська мовна картина світу водночас реагує на постійні зміни в житті суспільства та передається наступним поколінням через особливий світогляд українців, є їх

загальнокультурним надбанням, що втілюється в традиціях, звичаях та ін.

Розкриті та проаналізовані на різних історичних етапах лінгвістичної науки функції української мови лише у своєму комплексному поєднанні розкривають її інтегративний потенціал та характеризують українську мовну картину світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біленко Т. І. Феномен слова в українських реаліях: (філософський аспект): монографія / Тетяна Біленко. – К.: Знання України, 2003. – 432 с.
2. Василенко В. Р. Мовна картина світу як засіб міжкультурної комунікації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.psyh.kiev.ua/Василенко_В.Р._Мовна_картина_світу_як_засіб_міжкультурної_комунікації
3. Вільчинський Ю. М. Олександр Потебня як філософ / Ю. М. Вільчинський. – Львів: [б.в.], 1995. – 127 с.
4. Гадамер Г. Актуальность прекрасного: [пер. с нем.] / Г. Гадамер. – М.: Искусство, 1991. – 367 с.
5. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу / Ірина Олександрівна Голубовська. – К.: Логос, 2004. – 284 с.
6. Гонський В. В. Мова як чинник формування людини і нації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: pravda.com.ua
7. Гумбольдт В. Избр. труды по языкознанию / Вильгельм Гумбольдт. – М.: Прогресс, 1984. – 397 с.
8. Гураль С. К. Мирозозрение, картина мира, язык: лингвистический аспект соотношения / С. К. Гураль // Вестник Томского государственного университета. – 2007. – № 299. – С. 14–21.
9. Дротянко Л. Герменевтика як методологічний принцип мовознавства С. 106–107 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/15653/1/Дротянко.%20Філософські%20проблеми%20мовознавства.%20Тема%205.pdf>

10. Інтеграція // Словopedia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://slovedia.org.ua/42/53383/283032.html>
11. Куць О. М. Мовна політика в державотворчих процесах України: навч. посіб. / О. М. Куць. – Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2004. – 275 с.
12. Мала енциклопедія етнодержавознавства / [за ред. Ю. І. Римаренко]. – Київ: Генеза, 1996. – 942 с.
13. Марусик Т. Атака на мовну статтю 7 освітнього закону ззовні і зсередини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://language-policy.info/2017/09/ataka-na-movnu-stattyu-7-osvitnoho-zakonu-zzovni-i-zsередyny/#more-4468/>
14. Маслова В. А. Лингвокультурология: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. А. Маслова. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 208 с.
15. Мова як найважливіший засіб людського спілкування. Функції мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://e-works.com.ua/work/6150_Mova_yak_naivajlivishii_zasib_ludskogo_spilkyvannya_Funkcii_movi.html
16. Мовна картина світу // Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Мовна_картина_світу
17. Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом / Ред. кол.: О. М. Майборода, М. І. Шульга, В. П. Горбатенко та ін.; Ін-т політ. і етнонац. досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. – К.: Вид-во ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2008. – 398 с.
18. Нікітіна І. Українська національно-мовна картина світу: діахронічний аспект [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://linguistics.kspu.edu/webfm_send/806
19. Потебня А. А. Рецензия на сборник «Народные песни Галицкой и Угорской Руси», собранные Я. Ф. Головацким / А. А. Потебня // Потебня А. А. Эстетика и поэтика. – М.: Искусство, 1976. – С. 226–252.
20. Русанівський В. М. Мовна картина світу в етнокультурній парадигмі / В. М. Русанівський // Мовознавство. – 2004. – № 4. – С. 3–7.
21. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава: Довкілля. – К., 2006. – 716 с.
22. Ситнік О. Гриневич каже, що «мовної бомби» в новому законі «Про освіту» немає [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/society/2017/07/3/225081/>
23. Телия В. Н. Метафоризация и ее роль в создании языковой картины мира [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://genhis.philol.msu.ru/article_66.shtml.
24. Терещук Г., Юрій М. Формування мовної картини світу українського народу на тлі націотворення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.tnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/7251/1/Tereshchuk%2C%20Yuriy.pdf>
25. Чередник Н. Г. Роль інтеграційної функції мови у формуванні нації та держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2010-01/10cngfnd.pdf>
26. Швейцер А. Д., Никольский Л. Б. Введение в социолингвистику [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.booksite.ru/fulltext/shveicer/text.pdf>

REFERENCES

1. BILENKO, T. (2003). *The Phenomenon of Words in Ukrainian Realities: Philosophical Aspect*. Kyiv: Znannia Ukrainy, 432 p. [in Ukr.]
2. VASYLENKO, V. *Language Picture of the World as a Means of Intercultural Communication* [online]. Available at: <http://www.psyh.kiev.ua/> Василенко В.Р. Мовна картина світу як засіб міжкультурної комунікації [in Ukr.]
3. VILCHYNSKYI, Yu. (1995). *Alexander Potebnya as a Philosopher*. Lviv: n. p., 127 p. [in Ukr.]
4. GADAMER, H. (1991). *The Relevance of the Beautiful*. Moscow: Iskusstvo, 367 p. [in Rus.]
5. HOLUBOVSKA, I. (2004). *Ethnic Peculiarities of Global Linguistic Pictures*. Kyiv:

Lohos, 284 p. [in Ukr.]

6. HONSKYI, V. *Language as a Factor in Formation of Man and Nation*. [online]. Available at: pravda.com.ua [in Ukr.]

7. HUMBOLDT, V. (1984). *Selected Works on Linguistics*. Moscow: Progress, 397 p. [in Rus.]

8. HURAL, S. (2007). World Outlook, Picture of the World, Language: The Linguistic Aspect of Correlation. *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta* (Tomsk State University Bulletin), (299), pp. 14–21. [in Rus.]

9. DROTIANKO, L. *Hermeneutics as a Methodological Principle of Linguistics*, pp. 106–107 [online]. Available at: <http://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/15653/1/Дротянко.%20Філософські%20проблеми%20мовознавства.%20Тема%205.pdf>. [in Ukr.]

10. Integration [online]. *Slovopedia*. Available at: <http://slovopedia.org.ua/42/53383/283032.html> [in Ukr.]

11. KUTS, O. (2004). *Language Policy in the State-Building Processes of Ukraine: A Study Guide*. Kharkiv: V. Karazin Kharkiv National University Press, 275 p. [in Ukr.]

12. RYMARENKO, Yu., ed. (1987). *Small Encyclopedia of Ethnic State Studies*. Kyiv: Heneza, 942 p. [in Ukr.]

13. MARUSYK, T. *Attack on Linguistic Article 7 of the Education Law from the Outside and Inside* [online]. Available at: <http://language-policy.info/2017/09/ataka-namovnu-stattyu-7-osvitnoho-zakonu-zzovni-izseredyny/#more-4468/> [in Ukr.]

14. MASLOVA, V. (2001). *Linguocultural Studies: A Study Guide for Higher Educational Establishments*. Moscow: Akademyia, 208 p. [in Rus.]

15. *Language as the Most Important Means of Human Existence. Language Functions* [online]. Available at: http://e-works.com.ua/work/6150_Mova_yak_naivajlivishii_zasib_ludskogo_spilkyvannya_Fynkcii_movi.html [in Ukr.]

16. Language Picture of the World [online]. *Wikipedia*. Available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/Мовна_картина_світу. [in Ukr.]

17. MAIBORODA, O., SHULHA, M., HORBATENKO, V., eds. (2008). *Language Situation in Ukraine: Between Conflict and Consensus*. Kyiv: I. Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of NAS of Ukraine Press, 398 p. [in Ukr.]

18. NIKITINA, I. *Ukrainian National-Linguistic Picture of the World: Diachronic Aspect* [online]. Available at: http://linguistics.kspu.edu/webfm_send/806 [in Ukr.]

19. POTEBNYA, A. (1976). *Review of the Collection "Folk Songs of Galician and Hungarian Rus" Compiled by Ya. Golovatskiy*. Moscow: Iskusstvo, pp. 226–252. [in Rus.]

20. RUSANIVSKYI, V. (2004). Language Picture of the World in the Ethnocultural Paradigm. *Movoznavstvo (Linguistic Studies)*, (4), pp. 3–7. [in Ukr.]

21. SELIVANOVA, O. (2006). *Modern Linguistics: Encyclopedia of Terms*. Poltava: Dovkillia, 716 p. [in Ukr.]

22. SYTNIK, O. *Hrynevych Claims There Is No "Language Bomb" in the New Law "On Education"* [online]. Available at: <https://life.pravda.com.ua/society/2017/07/3/225081/> [in Ukr.]

23. TELIYA, V. *Metaphor and Its Role in Creating a Linguistic Picture of the World* [online]. Available at: http://genhis.philol.msu.ru/article_66.shtm. [in Rus.]

24. TERESHCHUK, H., YURII, M. *Formation of the Linguistic Picture of the World of the Ukrainian People against the Background of Nation-Building* [online]. Available at: <http://dspace.tnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/7251/1/Tereshchuk%2C%20Yuriy.pdf> [in Ukr.]

25. CHEREDNYK, N. *The Role of the Linguistic Integration Function in the Formation of Nations and States* [online]. Available at: <http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2010-01/10cngfnd.pdf> [in Ukr.]

26. SHVEITSER, A., NIKOLSKYI, I. *Introduction to Sociolinguistics* [online]. Available at: <https://www.booksite.ru/fulltext/shveicer/text.pdf> [in Rus.]

N. Osadcha

Ukrainian Linguistic Picture of the World: Interpretation Models of Integration Potential

Abstract

At the present stage of the development of linguistics, particularly important is the research and substantiation of concepts “linguistic picture of the world” and “Ukrainian linguistic picture of the world”, directly related to the interpretation models of integration potential of the Ukrainian language. It is explained by the fact that every nation has its own culture, traditions, customs, mentality, and national idea, which can also be comprehended or perceived through a language and due to its integration potential.

The purpose of the research consists in revealing functional possibilities of the Ukrainian language in the process of nation- and state-building, in particular realization of its integration potential.

The research of any linguistic problem is usually based on comparison of classic (17th– 19th centuries), nonclassic (till the 1980s) and postnonclassic (late 20th – early 21st century) traditions of the entire cultural and linguistic space. Nonclassic (modern) tradition substantiates integration potential of the Ukrainian language as a means of social positioning.

Having analyzed the interpretation models of integration potential of the Ukrainian linguistic picture of the world and its functional capabilities, it is possible to make a conclusion that an attempt to formulate and specify the concept of the “Ukrainian linguistic picture of the world” has been made. All functions of the Ukrainian language, revealed and analyzed at different historical stages of the linguistic science, show its integration potential only when combined.

The state must constantly care for balance of interests between multi-language regional groups. This requires levelled linguistic policy, aimed at expanding the sphere of the official language functioning to facilitate integration; creation of a legislative body which would monitor the implementation of existing linguistic legislation in the society; development of the single strategy as for solving the linguistic crisis specific to the modern Ukrainian society.

The Ukrainian linguistic picture of the world is both a result of the language development and its future. Preserving the core, it also reacts to permanent changes in the life of the society.